

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران
معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی خطاب های قرآن به پیامبر (ص)

از منظر تفسیر المیزان

استاد راهنما

حجه الاسلام والمسلمین حمید الهی دوست

پژوهشگر

زهره عنایتی خرزوقی

۱۳۹۴

شورای سیاستگذاری حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهان
معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی خطاب های قرآن به پیامبر (ص)

از منظر تفسیر المیزان

استاد راهنما
حجه الاسلام والمسلمین حمید الهی دوست
پژوهشگر
زهره عنایتی خرزوقی

۱۳۹۴

تحمیدیه

حمد وسپاس پروردگار را که درهای معرفت را به روی ما گشوده و با هدایت ربوبیش مارا
از ذلت رهانید و به اوج لذت رساند.
ستایش خداوندی را که برنهان و آشکار ما آگاه است و هو العلیم الخبیر .
سپاس خداوندی را که مرا مورد لطف و عنایت خویش قرار داد تا بتوانم قطره ای از این
دریای بیکران را برگیرم ولذت اندیشیدن در آیات خود را به من عطا کرد.

تقديم به

كريم اهل بيت وغريب مدینه

امام حسن مجتبی (عليه السلام)

نتیجه نهایی

با توجه به مفهوم خطاب در لغت و قرآن کریم می توان گفت از این ماده به معنای متوجه ساختن سخن ، سمت دیگران برای فهماندن مطالب خواه به یک فرد معین و یا از طریق شخص معین به عده ای غیر معین به کار می رود، از این رو گستره‌ی معنایی وسیعی پیدا می کند . ضرب المثل معروف « به درب می گویند تا دیوار بشنود» نیز یکی از همین معانی است . در قرآن کریم و به ویژه در سوره های مکی بیشتر خطاب های تمجید گرایانه و احترام آمیز خداوند به صورت تایید ، دلداری ، دلگرمی و یاری حضرت بوده به طوری که ایشان را در احتجاج ها و ابلاغ پیام الهی تقویت کند و گاهی هم ایشان را مدح کرده است . بسیاری از آیات ، خطاب مستقیم پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) بدون مدح یا نکوهش است به دلیل این که ایشان مخاطب اصلی وحی هستند . در بسیاری از مواقع مردم یا قدرت تحلیل ندارند و یا به دلیل مشرك و منافق بودن شایستگی خطاب را ندارند . از این رو خداوند به رسولش فرموده به آنان بگو ... با این خطاب ، مردم اعتماد به وحی ، و الهی بودن آن پیدا می کنند . گاهی هم به دلیل احتجاج علیه معاندان و یا دلداری حضرت به ادامه‌ی مسیر رسالت است .

با بررسی نظر علامه ذیل آیات عتاب آمیز یا تهدید گونه میتوان گفت ابتدا علامه طبق شیوه‌ی اغلب مفسران این گونه خطاب های قرآنی پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از باب ضرب المثل معروف «ایاک اعنی واسمعی یاجاره » مخاطب اصلی این خطاب ها را امت ایشان می داند . اما بعد از تبیین مفهوم گناه وغفران و شخصیت پیامبران تغییر مبنای داده اند و ذیل آیه ۶۵ زمر مبنای دوم خود را بیان کرده و دیدگاه مشهور را توجیه می کنند . با توجه به بعد بشری حضرت ،مانند سایر مکلفان مورد خطاب حقیقی قرار گرفته اند ولی به دلیل دارا بودن نیروی عصمت دچار خطأ

وانحراف نشده اند. و انچه قبلاً گفته شد در مورد ضرب المثل معروف «ایاک اعنی واسمعی یا جاره » به این معنا است که وقتی صحیح باشد تکلیف به کسی بکنیم که هم قادر به ترک و هم قادر به اطاعت است، اگر به کسی که حتماً اطاعت می کند خطاب شود اثر بیشتری دارد.

فهرست منابع

* قرآن کریم

١. آلوسی ، سید محمود ، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم ، علی عبد الباری عطیه ، اول ، بیروت ، دار الكتب العلمیه ، ١٤١٥ق .
٢. ابوحیان ، محمد ابن یوسف ، صدقی محمد جلیل ، اول ، بیروت ، دارالفکر ، ١٤٢٠ق .
٣. ابن عطیه اندلسی ، عبد الحق ابن غالب ، المحرر الوجیز فی تفسیر الكتاب العزیز ، عبد السلام عبد الشافی محمد ، اول ، بیروت ، دار الكتب العلمیه ، ١٤٢٢ق .
٤. ابوالفتوح رازی ، حسین ابن علی ، روض الجنان و روح البيان ، محمد جعفر یاحقی ، محمد مهدی ناصح ، اول ، مشهد ، بنیاد پژوهش های آستان قدس ، ١٤٠٨ق .
٥. الزركشی ، محمد ابن عبدالله ، البرهان فی علوم القرآن ، ٤ جلد ، بیروت ، دارالمعرفه ، ١٤١٠ق .
٦. ابیاری ، ابراهیم ، الموسوعه القرأنیه ، ١١ جلد ، بی جا ، موسسه سجل العرب ، ١٤٠٥ق .
٧. ابن فارس ، ابوالحسین ، معجم مقاييس اللغة ، بی جا ، مکتب الاعلام الاسلامی ، ١٤٠٤ق .
٨. العموش ، خلود ، الخطاب القرأنی ، اول ، الاردن ، عالم الكتب الحديث ، ١٤٢٦ق .
٩. بیضاوی ، عبد الرحمن ابن محمد ، انوار التنزیل و اسرار التاویل ، محمد عبد الرحمن المرعشی ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربي ، ١٤١٨ق .
١٠. ثعالبی ، عبد الرحمن ابن محمد ، جواهر الحسان ، شیخ محمد علی موعض ، شیخ عادل احمد عبد الموجود ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربي ، ١٤١٨ق .
١١. جوادی آملی ، عبدالله ، تسنیم ، حسن واعظی محمدی ، علی اسلامی ، دوم ، قم ، مرکز نشر اسراء ، ١٣٨٥ش .

١٢. حسينی شیرازی ، سید محمد ، **تقریب القرآن الى الاذهان** ، اول ، بیروت ، بی جا ، ١٤٢٤ق.
١٣. راغب اصفهانی ، حسین ابن محمد ، **مفردات الفاظ قرآن** ، صفوان عدنان داودی ، اول ، بیروت ، دار العلم ، ١٤١٢ق.
١٤. زمخشri ، محمود ، **الکشاف عن حقائق غوامض التزیل** ، سوم ، بیروت ، دارالکتب العربی ، ١٤٠٧ق.
١٥. سیوطی ، جلال الدین ، **الاتقان فی علوم القرآن** ، ٢ جلد ، دوم ، بیروت ، دارالکتب العربی ، ١٤٢١ق.
١٦. طباطبایی ، محمدحسین ، **المیزان فی تفسیر القرآن** ، قم ، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم ، ١٤١٧ق.
١٧. طیب ، عبدالحسین ، **اطیب البیان** ، اول ، تهران ، انتشارات اسلامیه ، ١٣٧٨ش.
١٨. طرسی،فضل بن حسن ، **مجمع البیان فی تفسیر القرآن** ، سوم ، تهران ، انتشارات ناصر خسرو ، ١٣٧٢ش.
١٩. طوسی ، محمد ابن حسن ، **التبیان فی تفسیر القرآن** ، احمد قصیر عاملی ، اول ، بیروت ، دار احیاء التراث العربی ، بی تا.
٢٠. فراهیدی،خلیل ابن احمد ، **كتاب العین** ، دوم ، قم ، انتشارات هجرت ، ١٤١٠ق.
٢١. فضل الله ، سید محمدحسین ، **تفسیر من وحی القرآن** ، دوم ، بیروت ، دار الملاک للطبعه والنشر ، ١٤١٩ق.
٢٢. فقهی محمد هادی ، **سنن النبی صل الله علیه وآلہ با ترجمہ** ، ١ جلد ، هفتم ، تهران ، کتاب فروشی اسلامیه ، ١٣٧٨ش .

٢٣. فيض كاشاني ، ملا محسن ، **تفسير الصافى** ، حسين اعلمی ، دوم ، تهران ، انتشارات صدر، ١٤١٥ق .
٢٤.، **الاصفی فی تفسیر القرآن** ، محمد حسين درایتی ، محمد رضا نعمتی ، اول، قم ، دفتر تبلیغات اسلامی ، ١٤١٨ق .
٢٥. قاسمی ، محمد جواد ، **خطابات و فرهنگ مخاطبہ** ، اول ، اصفهان ، ادب امروز ، ١٣٨٩ش.
٢٦. کلینی ، محمد ابن یعقوب ، **اصول کافی** ، دوم ، تهران ، انتشارات اسلامیه ١٣٦٢ش .
٢٧. مکارم شیرازی ، ناصر ، **تفسیر نمونه** ، اول ، تهران ، دار الكتب الاسلامیه ، ١٣٧٤ ش .
٢٨.، **الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل** ، اول ، قم ، مدرسه امام علی ابن ابی طالب ، ١٤٢١ق.
٢٩. مشهدی قمی ، محمد ابن محمد رضا ، **كنز الدقائق و بحر الغرائب** ، اول ، تهران وزارت ارشاد اسلامی ، ١٣٦٨ش.
٣٠. مجلسی ، محمد باقر ، **بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار** ، ٤٢ جلد ، تهران ، انتشارات اسلامیه ، بی تا .
٣١. مصطفوی،حسن ، **التحقيق فی کلمات القرآن الكريم**،سوم ، بيروت-لدن -قاهره ، دار الكتب العلمیه، ١٤٣٠ق.